

Η ΛΥΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΟΥΡΑΝΙΑ

Παράξενα σκέπτονται οι σημερινοί "Ελληνες, Σωκράτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Παράξενα, κόρη μου, πολὺ παράξενα. Ἐμεῖς, στὰ χρόνια μας, ἀγαπούσαμε νὰ βλέπουμε τὴ σκέψη φυσική. Νῦν ἀναδύεται γυμνὴ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς, ὅπως ἡ Ἀφροδίτη ἀπὸ τὴ θάλασσα. Νὰ ἔχει σῶμα ὑλικὸ καὶ πλαστικό, ποὺ νὰ προσφέρεται ἀμεσα στὸ πνεῦμα καὶ στὶς αἰσθήσεις. Αὗτοὶ ἐδῶ, παραβάτες τοῦ ἐλληνικοῦ ἴδανικοῦ, θέλουν τὴ σκέψη τους ἀτμοσφαιρικὴ καὶ πτερωτή, σὰν νάναι ἀποδημητικὸ πουλὶ ποὺ ἔρχεται καὶ πάει. Πετάει ἡ σκέψη τους, κόρη μου, πετάει.

ΟΥΡΑΝΙΑ

Χαμηλὰ πετάει. Σὰ νὰ φοβᾶται τὸ ὄψος.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ναί. Χαμηλὰ πετάει. Ἀπιαστη. Ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμή. Κι ἀπὸ χρόνο σὲ χρόνο. Γιὰ νὰ φτάσει κάπου. Μακριά. Πολὺ μακριά. Ἔξω καὶ πέρα ἀπὸ τὰ Ἡλύσια.

Η ΛΥΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΠΟΛΥΜΝΙΑ

Ἄπο τὰ Ἡλύσια; Μὰ ἔξω ἀπὸ τὰ Ἡλύσια εἶναι σκοτάδι καὶ χάος.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Γιὰ μᾶς. **Όχι γι αὐτούς.** Καὶ κάτι μοῦ λέει πώς αὐτοὶ βαδίζουν πιὸ σίγουρα καὶ πιὸ σωστά. Σὰν νὰ βρῆκαν τὸ δρόμο ποὺ φέρνει στ' ἀνοιχτά, ἔξω ἀπὸ τοὺς δικούς μας δρίζοντες,

ΚΑΛΛΙΟΠΗ

Κι ἀν τὸν βρῆκαν, Σωκράτη;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

“Ω! ἀν τὸν βρῆκαν, ὅλα τέλειωσαν γιὰ μᾶς. Κάποτε θὰ χάσουμε ἀπὸ τὰ μάτια μας τὴν ἀνθρώπινη ψυχή. Καὶ τότε...

ΘΑΛΕΙΑ

Καὶ τότε;...

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τὸ μόνο μας ὄνειρο θὰ εἶναι ὁ νόστος μας στὴν ιοστέφανη γῆ. Ἐκεῖ τουλάχιστο θὰ μᾶς ὑποδεχτεῖ μὲ πατοικὸ χαμόγελο, ἀπάντων σοφώτερος, ὁ Ἡράκλειτος.

ΠΡΟΣΘΕΤΩ στὸ κείμενο μερικὲς ἀπὸ τὶς σημειώσεις ποὺ εἴταν γραμμένες ἀργότερα στὸ περιθώριο ἢ σὲ χωριστὰ φύλλα. Ἰσως νὰ εἶναι πολύτιμες στὸ στοχαστικὸ ἀναγγῶστη.

Πρόλογος, στ. 16 καὶ ἔξ. : πρβλ. Louis Lavelle, « La présence totale », σελ. 20 : Ἡ φιλοσοφία, ποὺ ἐδῶ παρουσιάζονται οἱ οὐσιαστικές της ἀρχές, δὲν καινοτομεῖ σὲ τίποτα. Εἶναι ἔνας προσωπικὸς στοχασμὸς ποὺ τὴν ὑλὴ του τὴν ἔχει προμηθεύσει ἢ « philosophia perennis », κοινὸ ἔργο τῆς ἀνθρωπότητας. Πρβλ. ἐπίσης: Aldous Huxley, « The Perennial Philosophy ». Τὴν εἰσαγωγὴ προπαντός.

§ 1. Πρβλ. Henri Focillon, « Eloge de la main » : ... Μὰ ἔμεῖς, λατόμοι, προπλάστες, χτίστες, ζωγράφοι τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου καὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, μένουμε φίλοι τῆς εὐγενικῆς βαρύτητας : ἐκεῖνο ποὺ τὴν συναγωνίζεται δὲν εἶναι ἡ φωνή, δὲν εἶναι τὸ τραγούδι, εἶναι τὸ χέρι. Πρβλ. ἐπίσης Verlaine, «Mains» :
Car les mains ont leur caractère,
C'est tout un monde en mouvement.

Στὸ Rodin, ἐξ ἄλλου, τὰ χέρια ἔχουν ἔνα βαθὺ συμβολικὸ νόημα. Παράδειγμα, οἱ συνθέσεις του : « Δημιουργία » καὶ « Cathédrale ». — Προσθέτω μιὰ περικοπὴ ἀπὸ τὴν νουβέλλα « Εἰκοσιτέσσερες ὥρες ἀπὸ τὴν ζωὴ μιᾶς γυναικας », τοῦ Zweig : Εἴταν δυὸ χέρια μὲ πολὺ σπάνια δύμορφιά, ἐξαιρετικὰ μακριά, ἐξαιρετικὰ λεπτά, κι ὅμως μὲ νεῦρα ἀλύγιστα, χέρια πολὺ λευκά, μὲ χλωμὰ νύχια

Η ΛΥΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

συντεφένια στὴν ἄκρη καὶ στρογγυλά... Ἐπρεπε νὰ δῶ τὸν ἀνθρωπό, νὰ δῶ τὸ πρόσωπο ποὺ εἶχε δικά του αὐτὰ τὰ χέρια.

§ 2. Πρβλ. Rilke, « Das Stunden-Buch » :

Γείτονα Θεέ μου —

Μονάχα ἔνα μεσότοιχο φτενό
τὴ χάρη Σου ἀπὸ ἐμένανε χωρίζει...

Ἐπίσης, Fr. Hölderlin, « Patmos » :

Nah ist

Und schwer zu fassen der Gott.

§ 33. Π. χ. δ Παλαμᾶς στὴ « Φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ » :

εἰν' ὅμορφος ὁ θάνατος ἀπ' ὅτι μέσα του ἔχει
ἀξήγητο κι ἀπέραστο κι ἀθάνατο καὶ μέγα...

“Η δ Rilke στὶς « Ἰστορίες τοῦ καλοῦ Θεοῦ » : ὁ θάνατος εἶναι
ὁκνηρός· ἀν οἱ ζωντανοὶ δὲν τὸν ἀνησυχοῦσαν κάθε τόσο, ποιός
ξέρει; Τισώς ν' ἀποκοιμιόταν.

§ 39. Πρβλ. Μάρκου Αὐρηλίου, « Τῶν εἰς ἑαυτόν », βιβλ. I, α':
“Εσῃ ποτὲ ἄρ', ψυχή, ἀγαθή, καὶ ἀπλῆ, καὶ μία, καὶ γυμνή,
φανερωτέρα τοῦ περικειμένου σοι σώματος;

§ 55. “Οταν ἔγραψα αὐτὴ τὴ σελίδα, σίγουρα θὰ σπίθιζαν στοὺς
πόλους τοῦ νοῦ μου οἱ στίχοι τῆς « Θείας Κωμῳδίας » (Κόλαση,
III, 55—57) :

si lunga tratta
di gente, ch' io non avrei mai creduto
che morte tanta n' avesse disfatta.

§ 78. « Imitation de Notre-Dame la Lune », ἔχω ἐπιγράψει
στὰ τετράδιά μου αὐτὴ τὴν ἔξομολόγηση, παίρνοντας τὸν τίτλο
τῆς ποιητικῆς συλλογῆς τοῦ Jules Laforgue. Προσθέτω σήμερα
μερικοὺς στίχους τοῦ Paul Valéry, ποὺ τοὺς αἰσθάνομαι σὰν
λογικὴ προέκταση τῆς στιγμῆς αὐτῆς τοῦ στοχασμοῦ μου:

Soleil, Soleil... Faute éclatante!
Tu gardes les coeurs de connaître
Que l' univers n' est qu' un défaut
Dans la pureté du non être...

Η ΛΥΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

§ 80. Προβλ. τὸν ἀκόλουθο στίχο τοῦ Racine :

Ce matin, j'ai voulu devancer la lumière.

§ 88. Η ίδεα τῆς ἀναφορικότητας, βασική στὴ φιλοσοφία τοῦ Husserl, καὶ στὴν ὑπαρξιακὴ φιλοσοφία (Existenzphilosophie).

§ 101. "Ισως τὴ στιγμὴ ἔχεινη νὰ παρύφαιναν τὴ σκέψη μου οἱ στίχοι τοῦ Ἀγγ. Σικελιανοῦ :

Γιατὶ βαθιά μου δόξασα καὶ πίστεψα τὴ γῆ
καὶ στὴ φυγὴ δὲν ἀπλωσα τὰ μυστικὰ φτερά μου,
μὰ δλάκερον ἐρίζωσα τὸ νοῦ μου στὴ σιγή,
νὰ ποὺ καὶ πάλι ἀναπηδᾶ στὴ δίψα μου ἥ πηγή,
πηγὴ ζωῆς, χορευτικὴ πηγή, πηγὴ χαρά μου...

§ 130. Προβλ. Στράτη Μυριβήλη, « Ο Ἀγγελος τῆς Λύπης » :

"Ἀγγελε τῆς λύπης ...

Μέσα στὸν ἡσκιο τῆς πικρῆς ὅμορφιᾶς σου,

"Ἐρχουμαι ν' ἀγαπήσω, νὰ τραγουδήσω καὶ νὰ βασανιστῶ.

Τὸ σύμβολο ὡραῖο. Μὰ τὸ είχα στὴν καρδιά μου πρὶν τὸ δανειστεῖ ἥ σκέψη μου, στὴν προσπάθειά της ν' ἀπεικονίσει τοὺς « ἐπαναβασμοὺς » τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς.

§ 137. Ο γλωσσικὸς τύπος αὐτοῦ τοῦ στοχασμοῦ βλέπω τώρα πὼς θυμίζει μιὰ φράση τοῦ Gobineau (« Correspondance avec Tocqueville »): « Δὲ φοβήθηκα τότε νὰ πάω ὡς τὴν ἄκρη τῶν πραγμάτων ». Τὸ σημειώνω γιὰ δσους συγχέουν τὸ φλοιὸ μὲ τὸν πυρήνα ἐνὸς στοχασμοῦ.

§ 149. Ας θυμηθοῦμε τὰ λόγια ποὺ πρόφερε πεθαίνοντας ὁ βασιλιὰς Ἀρθούρος τοῦ Tennyson : « Περισσότερα ἔχουν πραγματοποιηθεῖ μὲ τὴν προσευχή, ἀπὸ δσα ὁ κόσμος τοῦτος μπορεῖ νὰ ὀνειρευτεῖ ».

§ 209. Προβλ. Pico della Mirandola, « De hominis dignitate » : Μιλάει ὁ Θεός στὸν πρωτόπλαστο : " Σύ, Ἀδάμ, δὲν κλείνεσαι μέσα σὲ δρια. Τὸ δριὸ θὰ τὸ θέσεις κατὰ τὴν ἐλεύθερη θέλησή σου ποὺ σου τὴν παρέχω ἐγώ. Σ' ἔβαλα στὸ κέντρο τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ μπορεῖς ἀπὸ κεῖ νὰ βλέπεις πιὸ εὔκολα ὀλόγυρά σου καθετὲ

Η ΑΥΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ποὺ ὑπάρχει μέσα του. Δὲ σὲ δημιουργησα μήτε ἐπουράνιο μήτε ἐπίγειο, μήτε θνητὸ μήτε ἀθάνατο, γιὰ νὰ μπορέσεις, σὰν ἐλεύθερος πλάστης καὶ τεχνίτης, καὶ καθαυτὸ ἀνεξάρτητος, νὰ δώσεις ἔκεινη τὴ μορφὴ ποὺ σὺ θὰ τὴ διαλέξεις... — Πρβλ. ἐπίσης, Milosz, « Arcannes »: « Στὸ χεῖλος τῆς κοσμικῆς ἀβύσσου τῆς αἰωνιότητας καὶ τοῦ ἀπείρου ποὺ ἡ παραφροσύνη ἀνοίγει ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ βήματά του, ὁ Ἀδάμ διστάζει. Μά, ἀλίμονο, ἡ Εὕα, ἡ φυσικὴ φύση, εἶναι ἔκει, ἔχοντας πάνω στὰ χεῖλα τῆς τὸ ἀνατρίχιασμα τῆς τελευταίας λέξης ποὺ τῆς σφύριξαν οἱ ἔκπτωτοι ἀγγελοι, οἱ ἔχθροι αὐτοῦ τοῦ ἀκατάληπτου Τίποτα ὃπου ἔπρεπε νὰ γίνει ἡ ἀρχικὴ θυσία. Αὐτὴ τὴ λέξη ἡ Εὕα τὴν ἀκουσε μέσα ἀπὸ τὸ σφύριγμα τοῦ πλάσματος ποὺ τὸ σῶμα του συγχέεται μὲ τὴ γῆ, ποὺ τὸ βλέμμα του φαίνεται νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴν ἄμμο, ποὺ ἡ ἀξαφνη ἀπολίθωσή του εἶναι σὰν τὸ ἀποτύπωμα τοῦ ἀνεξιχνίαστου Τίποτα, βρυσομάννα γιὰ ὅλες τὶς ιερόσυλες περιέργειες καὶ γιὰ ὅσα δεινὰ βγῆκαν ἀπ' αὐτές. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ τούτη ὅλη ἡ ιστορία τῆς ἀνθρωπότητας θάναι ἀδιάκοπος ἀγώνας ἀνάμεσα στὴν ἴδεα μιᾶς ἀπειρῆς καὶ αἰώνιας ὕλης καὶ στὴν ἴδεα τοῦ Τίποτα..., — Ἀληθινά, μόλις τώρα ἀρχίζω νὰ καταλαβαίνω τί δρίζοντες ἀνοίγει ἡ παραλλαγὴ ποὺ τόλμησα νὰ κάνω στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ἀλλὰ καὶ τί βάρος ἔχει ἡ λέξη "Εξοδος σ' αὐτή".

§ 210. Πρβλ. § 129 στὴ σελ. 64.

§ 213. Σχόλιο στὸ περιθώριο τῆς μπαλλάντας τοῦ Goethe : Der Zauberlehrling ('Ο μαθητευόμενος μάγος).

§ 271. Οἱ στίχοι ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Alfred de Vigny : « Le Mont des Oliviers ». — Πρβλ. τοὺς στίχους τοῦ Byron :

Sorrow is knowledge: they who know the most
must mourn the deepest o'er the fatal truth,
the tree of knowledge is not that of Life.

Kαὶ τοῦ Poe :

Till the dirgers of his Hope that melancholy burden bore
of « Never - never more ».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	σελ.	7
Πρόλογος στὰ Ἡλύσια	»	9
ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ (10—16 Μαΐου 1941):		
·Η πρώτη ἡμέρα,	§ 1 ἕως 18	» 13
·Η δεύτερη ἡμέρα,	§ 19 ἕως 48	» 25
·Η τρίτη ἡμέρα,	§ 49 ἕως 79	» 31
·Η τέταρτη ἡμέρα,	§ 80 ἕως 119	» 45
·Η πέμπτη ἡμέρα,	§ 120 ἕως 208	» 61
·Η εκτηνή ἡμέρα,	§ 209 ἕως 247	» 93
·Η ἑβδομηνή ἡμέρα,	§ 248 ἕως 273	» 123
·Επίλογος στὰ Ἡλύσια	»	153
Σημειώσεις .	»	155

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΕΡΕΙΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ
ΤΟΜΕΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΕΤΡΟΥ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΑΥΤΟ ΤΥΠΩΘΗΚΕ
ΤΟΝ ΟΚΤΩΒΡΙΟ & ΝΟΕΜΒΡΙΟ
ΤΟΥ 1953 ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
ΡΟΔΑΚΗ ΟΔΟΣ ΠΑΛΛΑΔΟΣ 18
ΑΘΗΝΑΙ — ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ
ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ Μ. Γ.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 40

Ε.γ.δ της Κ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΝ ΦΙΛΟΣΦΡΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Λ.Θ. ΠΕΤΡΙΟΥ

E.Y.A με κ.τ.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006